

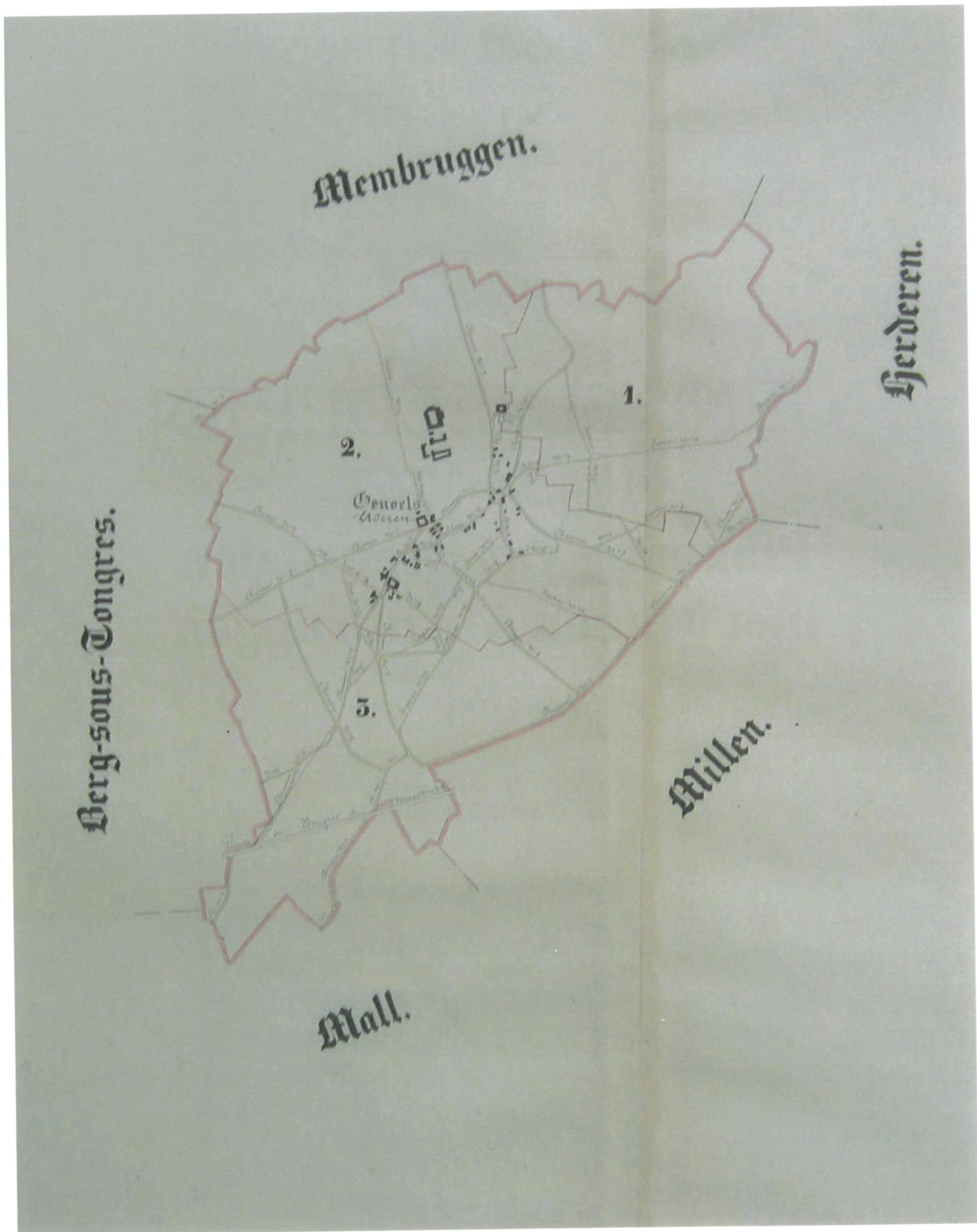
Rombout Nijssen

GENOELSELDEREN

1745 – 1767

**Plaatsing van grenspalen
met Mal en Membruggen**

Riemst, Geschied- en Oudheidkundig
Genootschap, 2006

Atlas van buurtwegen, 1845.

Om den omganck voor altydt indisputabel te doen bestaen: de plaatsing van grenspalen op de gemeentegrenzen tussen Genoelselderen en Mal en Membruggen in de achttiende eeuw

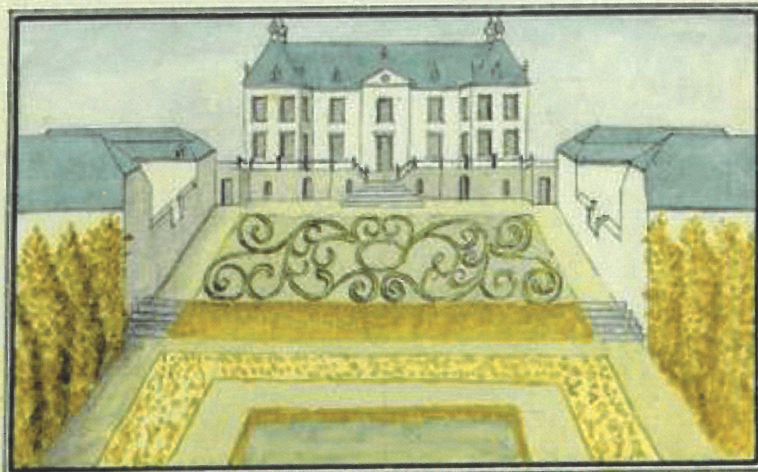
Na de fusieoperatie uit de jaren '70 hebben de meeste dorpsgrenzen hun officiële betekenis grotendeels verloren. Slechts gele verkeersborden met zwarte letters en rode rand geven nog aan dat men binnen een gemeente van het ene dorp het andere dorp binnenrijdt. In het taalgebruik van veel gemeentelijke administraties heeft men het overigens niet meer over *dorpen*, maar over *deelgemeenten*.

Voor de afschaffing van het Ancien Régime in de jaren 1795-1796 hadden dorpsgrenzen een veelvoudige betekenis. In de eerste plaats gaf de dorpsgrens de limieten van de *gemeente* aan. De mensen die binnen de dorpsgrenzen woonden maakten deel uit van de *gemeente*, en de gebruikers van de landerijen binnen de dorpsgrenzen droegen bij aan de gemeentelijke grondbelasting. Een vertegenwoordiger van elk huishouden dat binnen de dorpsgrenzen zijn woning had – in de regel het gezinshoofd – maakte deel uit van de dorpsvergadering. De dorpsvergadering koos jaarlijks één of twee dorpsmeesters of burgemeesters die de gemeente konden vertegenwoordigen en aan wie gedurende één jaar het beheer van

de gemeentelijke financiën werd toevertrouwd. De dorpsvergadering controleerde ook de rekeningen over het beheer van de gemeentefinanciën die door de dorpsmeesters na afloop van hun ambtstermijn werden voorgelegd, zij besprak het financieel plan voor het volgend jaar, en stelde op basis van de te verwachten uitgaven de aanslagvoet voor de gemeentelijke belastingen voor het volgend jaar vast¹.

In relatief kleine dorpen als Genoelselderen, Mal of Membruggen bestond er in het Ancien Régime, voor de Franse Tijd, geen gemeenteraad zoals wij die nu kennen. Als er zaken van gemeenschappelijk belang besproken moesten worden, dan kwam de dorpsvergadering bijeen. Uit elk huishouden werd daarvoor één persoon afgevaardigd. In sommige gevallen nam ook de schout of een afgevaardigde van de heer deel aan de dorpsvergadering. Op die bijeenkomsten werd bijvoorbeeld de aanslagvoet van de gemeentelijke grondbelasting vastgelegd, of er werd besloten om al dan niet langs gerechtelijke weg op te treden tegen mensen die hun gemeentebelasting niet betaalden.

De dorpsgrens gaf ook de grens van de heerlijkheid aan, en daarmee de grens van de bevoegdheid van de heer en van zijn gerechtsofficieren. Een aantal plaatselijke heren bezat zogenaamde *heerlijke* rechten, zoals het recht op de uitbating van een banpaanhuis, waar de inwoners van de heerlijkheid hun bier moesten laten brouwen, of van een banmolen, waar het graan dat in de heerlijkheid geoogst werd of dat in de heerlijkheid verbruikt werd, moest gemalen worden.

Gynock's Edeeren

Aquarel door De Corswarem, omstreeks 1830.

De toepassing van dit soort heerlijke rechten bleef beperkt tot de inwoners van het gebied binnen de dorpsgrenzen of op het graan dat geoogst of verbruikt werd binnen die grenzen. Wanneer de heer bijvoorbeeld het alleenrecht had op de jacht binnen zijn heerlijkheid, dan gaven de dorpsgrenzen aan hoe ver het jachtgebied van de heer zich uitstrekte. Het typische kenmerk van een plaatselijke heer, een kenmerk dat noodzakelijk was opdat er in juridische zin van een echte heer sprake zou zijn, was zijn bevoegdheid en zijn plicht om de rechtszekerheid te garanderen van de inwoners van zijn heerlijkheid en van al degenen die in zijn heerlijkheid bezittingen hadden. Hij deed

dat enerzijds door rechters (schout en schepenen) aan te stellen in de dorpsschepenenbank en anderzijds door zelf verdachten van misdrijven allerhande te vervolgen en hen voor de door hem ingestelde schepenenbank ter verantwoording te roepen. Hij waakte er over dat overtreders van plaatselijke rechtsregels voor de schepenenbank gebracht werden, waar hun schuld of onschuld moest aangetoond worden en waar door een vonnis van de schepenen onrechtmatige situaties weer rechtgezet konden worden. Verdachten van zware misdrijven, zoals diefstal, maar ook moord vielen onder zijn bevoegdheid, spoorde hij op en bracht hij voor de schepenenbank om hen te laten

vonnissen. Het stond de plaatselijke heer in principe vrij dat gerechtelijk onderzoek en het aanklagen van verdachten voor de schepenbank zelf te doen of daarvoor een gerechtsofficier aan te stellen. De meeste heren kozen voor de tweede mogelijkheid en zij stelden een drossaard aan, die in hun naam verdachten van misdrijven vervolgde. De bevoegdheid van de plaatselijke drossaard was beperkt tot het takenpakket dat zijn heer hem had toevertrouwd, en overschreed nooit de grenzen van de heerlijkheid.

De heerlijkheid Genoelselderen was een leen dat gehouden werd van de graven van Loon² Vanaf 1361 traden de bisschoppen van Luik als graven van Loon op. Zeker van toen af, en wellicht al vroeger, was de administratie van het bezit van de Loonse leenheerlijkheden aan de *Leenzaal van Kuringen* toevertrouwd. Van de 14de tot de 18de eeuw werd de heerlijkheid Genoelselderen achtereenvolgens in leen gehouden door heren uit de families van Elderen (tot omstreeks 1680), van Oyenbrugge (tot 1753) en de Borchgrave³. De heren van Genoelselderen stelden geen drossaard aan, maar zij traden zelf tegen verdachten van misdrijven op door hen op te sporen en hen voor de schepenbank te brengen. De praktische werkzaamheden die daaraan te pas kwamen, lieten zij aan de schout over⁴.

Membruggen, St.-Hubertuskerk.

De heerlijkheid Membruggen was niet in leen uitgegeven. Zij behoorde vanouds tot het patrimonium van de graven van Loon, dat omstreeks 1361-1364 in het patrimonium van de bisschoppen van Luik was opgegaan. Concreet betekende dit dat de rechten van de bisschop in het dorp beheerd werden vanuit Luik. De bisschoppen vertrouwden de praktische werkzaamheden in verband met het beheer en het bestuur van de heerlijkheden in hun domein aan twee verschillende instellingen toe. Enerzijds was er de *Bisschoppelijke Tafel*, die de inkomsten uit het domein van de bisschop inde⁵, anderzijds was er de *Geheime Raad*, de vergadering van de raadgevers van de bisschop in bestuurszaken, die uitgroeide tot het centrale regeringsorgaan van het prinsbisdom Luik en die de bisschop tegelijk bijstond in de uitoefening van zijn bestuurlijke bevoegdheden als plaatselijke heer in de heerlijkheden die tot zijn persoonlijk domein behoorden⁶. De gerechtelijke bevoegdheden van de bisschop als plaatselijke heer in

Membruggen werden uitgeoefend door de drossaard van het ambt Bilzen, waar Membruggen deel van uitmaakte. Vanaf 1735 – toen François-Hyacinthe de Renesse aangesteld werd – kwam het ambt van drossaard van Bilzen in handen van de familie de Renesse. De familie de Renesse slaagde er in de functie tot aan het einde van het Ancien Régime in het bezit van de familie te houden. François Hyacinthe werd in 1740 opgevolgd door Frans Lambert de Renesse. Toen deze nog in hetzelfde jaar overleed, werd zijn éénjarig zootje Georges Frederik de Renesse tot nieuwe drossaard van het ambt Bilzen aangesteld, al was het dat tegelijk ook de in het recht onderlegde Jan Baptist Van de Waard namens de bisschop als *administrator* of waarnemer in het drossaardsambt werd aangesteld⁷.

Deze situatie zou voor Membruggen duren tot op 15 juli 1766. Op die dag werd de heerlijkheid samen met de heerlijkheid Herderen in pand gegeven aan kanunnik Michiel Walram de Borchgrave van het Luikse kathedraalkapittel, die ook al heer van Genoelselderen en van Mal was. Dat betekende dat de kanunnik, in ruil voor een renteloze lening van 4000 gulden, die hij betaalde met 1000 goudstukken van het type *écu*, zich totdat de *Bisschoppelijke Rekenkamer* hem dat bedrag zou terugbetalen, heer van Membruggen mocht noemen en de daarbij horende bevoegdheden mocht uitoefenen⁸.

Mal maakte oorspronkelijk evenals Membruggen deel uit van het domein van de bisschoppen van Luik. In de 18de eeuw werd de heerlijkheid meermaals verpand. Omstreeks het midden van die eeuw waren achtereenvolgens de kanunniken Jan Lodewijk van Oyenbrugge en Michiel Walram de Borchgrave van het Luikse kathedraalkapittel heer van Mal.

Dorpsgrenzen gaven niet alleen de limieten van de gemeente en van de heerlijkheid aan. In de meeste gevallen vielen ook de grenzen van de territoriale bevoegdheid van de plaatselijke schepensbank samen met de dorpsgrenzen. Een aantal schepensbanken in het Loonse waren bevoegd voor meer dan één gemeente⁹, maar de meeste dorpen – zoals Genoelselderen, Mal en Membruggen – hadden hun eigen schepensbank. Schepensbanken waren enerzijds bevoegd voor de registratie van akten en overeenkomsten met betrekking tot de goederen in hun rechtsgebied, en anderzijds voor rechtspraak in verband met geschillen over goederen in hun ressort of over verplichtingen van inwoners van hun ressort, en voor rechtspraak in verband met overtredingen en misdrijven die in hun ressort waren voorgevallen¹⁰.

Membruggen, de Bosberg.

De dorpsgrens viel in de regel ook samen met de grens van de parochie. De inwoners van het gebied binnen de dorpsgrenzen behoorden bij de dorpsparochie en moesten hun kerkelijke verplichtingen vervullen in de plaatselijke parochiekerk. Anderzijds werden zij ook betrokken bij het beheer van de plaatselijke kerkfabriek. Net zoals de gemeentenaren op de dorpsvergaderingen de gemeenterekeningen konden controleren, zo zagen zij ook toe op de

rekeningen van de kerkmeesters. Net zoals de burgemeesters werden ook de kerkmeesters door of namens de gemeentenaren voor een ambtsperiode van één jaar aangesteld¹¹.

Tot slot gaf de dorpsgrens ook aan wat het werkingsgebied was van de plaatselijke armentafel. Geboren en getogen inwoners van het gebied binnen de dorpsgrenzen konden in geval van nood aanspraak maken op materiële of financiële ondersteuning vanwege de plaatselijke armentafel. En net zoals dat voor de kerkmeesters en de burgemeesters het geval was, kozen de dorpsbewoners hun armenmeesters en controleerden zij hun rekeningen¹².

Dorpsgrenzen waren dus in meer dan één opzicht belangrijk en verschillende instanties hadden er belang bij dat het voor iedereen duidelijk was waar de dorpsgrenzen precies lagen. Geschillen tussen buurgemeenten over de vraag aan welke gemeente de gebruikers van percelen in de grenszone gemeente-belastingen verschuldigd waren, behoren tot de langst lopende en meest kostende processen, die in het Ancien Régime voor de rechtbanken in onze omgeving gevoerd werden. Meer dan eens kwam het in de 17de en in de 18de eeuw voor, dat gemeenten tientallen jaren lang over dit soort zaken procedeerden. Hun geschillen brachten hen achtereenvolgens voor een plaatselijke schepenbank, het oppergerecht van Vliermaal of van Buiten Bilzen, de Leenzaal van Kuringen, en vervolgens voor de hoogste gerechtelijke instanties van het Duitse keizerrijk: de Rijkshofraad in Wenen of het Rijkskamergerecht in Speyer. Soms ook kwam dit soort geschillen voor de administratieve rechtbank van de Geheime Raad in Luik. De kosten die aan de behandeling van dit

soort zaken te pas kwamen, konden beslag leggen op een groot deel van de gemeentelijke inkomsten. Daardoor moesten de gemeentelijke belastingen onnodig hoog gehouden worden, en werd de financiële slagkracht van de betrokken gemeenten flink beknot.

Om dit soort problemen te vermijden werden de gemeentegrenzen soms *afgestapt*. Vertegenwoordigers van de inwoners, van de bestuurders en van de gerechtelijke instanties van de beide dorpen gingen dan samen de grens af en duiden daarbij de meest opvallende elementen in het landschap aan, die de loop van de grens aangaven. Meestal deden zij dat in het gezelschap van een aantal ouderlingen die er nog bij geweest waren toen de vorige vaststelling van de onderlinge grenzen had plaatsgevonden en die eventueel konden getuigen over de afspraken die toen gemaakt waren. Waterlopen en wegen vormden ideale grenzen, omdat zij in het landschap goed herkenbaar waren. Het werd problematisch, wanneer een gemeentegrens dwars door het veld liep. In dat geval moesten er herkenningspunten worden aangebracht, en werden er grenspalen of bomen geplant, waarbij in de regel werd afgesproken dat de dorpsgrens in een rechte lijn van het ene naar het andere herkenningspunt liep. In een aantal gevallen werd het verslag van het afstappen van de gemeentegrenzen ter eeuwige memorie in de registers van de plaatselijke schepenbank ingeschreven.

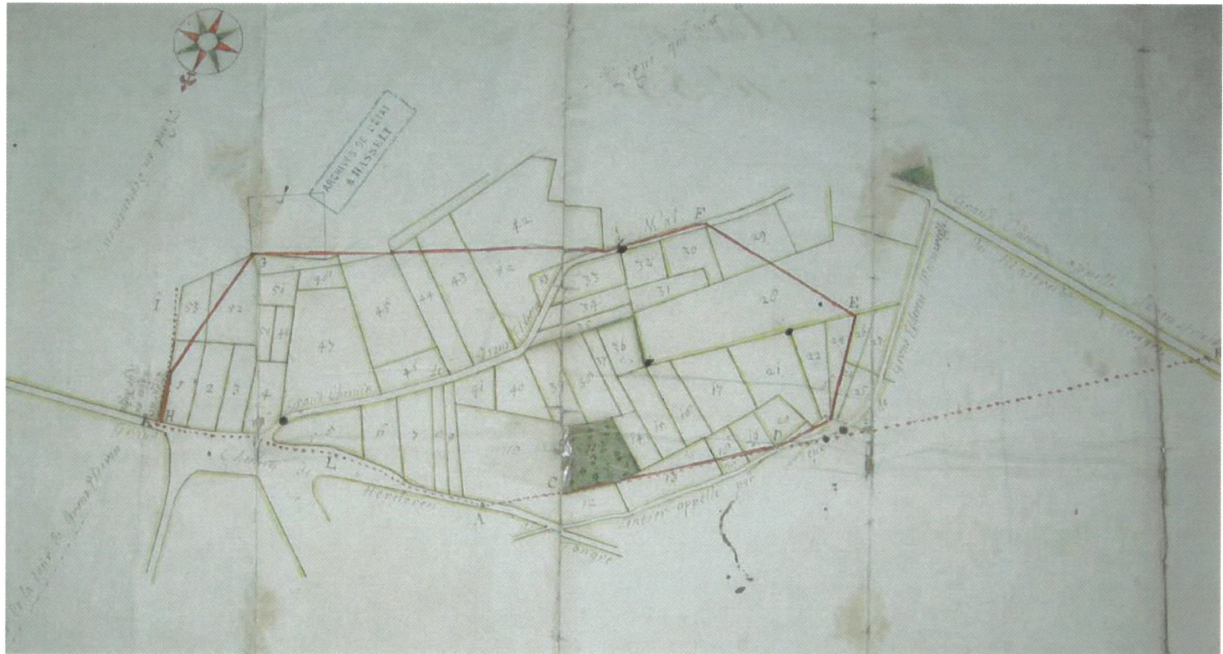
Afbakening van de grens tussen Genoelselderen en Mal (1745) en plaatsing van de grensstenen (1767)¹³

Omstreeks 1740 was er tussen de gemeente Genoelselderen en de gemeente Mal een seer swaer proces ontstaan, raeckende de limiet scheijdinge der twee respectieve gemeijntens. In 1745 werd het proces behandeld door de Luikse Geheime Raad – de regeringsraad van het prinsbisdom Luik – die ook als administratieve rechtbank optrad. Procederen doet men niet gratis, zo hadden de gemeentenaren van Genoelselderen en van Mal moeten ondervinden. Er waren immers ten gevolge van dit proces *wedersijts veele onkosten gereesen* en, zo werd verwacht, *noch meerdere stonden te geschieden*. Een en ander betekende niet alleen voor de inwoners van beide gemeenten een zware financiële last, maar de situatie was ook de plaatselijke heer, Jan Lodewijk van Oyenbrugge, een doorn in het oog.

Als deken van het Luikse Sint-Lambertuskapittel en proost van het kapittel van Tongeren was Jan Lodewijk van Oyenbrugge een zwaargewicht in de kerkelijke organisatie van het toenmalige bisdom Luik, en genoot hij veel invloed aan het Luikse hof. Hij had de heerlijkheid Genoelselderen geërfd van zijn op 16

december 1736 overleden broer Willem Dominicus. De heerlijkheid Mal hield hij in pand van de Luikse Rekenkamer. Jan Lodewijk overleed op 18 april 1753 in Luik, en liet de heerlijkheden Genoelselderen en Mal na aan zijn neef Michiel Walram de Borchgrave, die net als hij kanunnik was in het Luikse Sint-Lambertuskapittel. Michiel Walram zou op 19 juni 1782 overlijden.

Op verzoek van kanunnik Jan Lodewijk van Oyenbrugge kwam op 3 juli 1745 baron C.M. de Geloës, raadsheer van de bisschop van Luik in de Geheime Raad, ter plaatse om samen met een afvaardiging van de beide gemeenten de grens vast te leggen en zo een einde te maken aan hun conflict. De delegatie van Genoelselderen bestond uit de beide dorpsmeesters van 1745, Willem Meers en Theodoor Hurts, en de schepenen Michiel Driessens en Hendrik Geuten. Mal werd vertegenwoordigd door de dorpsmeesters Willem Raddoux en Hendrik Michiels en door de schepenen Bartholomeus Michiels, Jan Stassen en Arnold Ulrix¹⁴. Na overleg werd een vergelijk bereikt, dat nog dezelfde dag in het kasteel van Genoelselderen in aanwezigheid van de afgevaardigde van de Geheime Raad, van de heer van Genoelselderen en Mal, van de afgevaardigden van de gemeenten en van de kanunniken Hannosset¹⁵ en Schuermans¹⁶, die er als getuigen waren bijgeroepen, door notaris Hamelarts van Tongeren¹⁷ op papier gesteld werd.

Kaart van het betwiste gebied tussen Genoelselderen en Mal, ca. 1742.

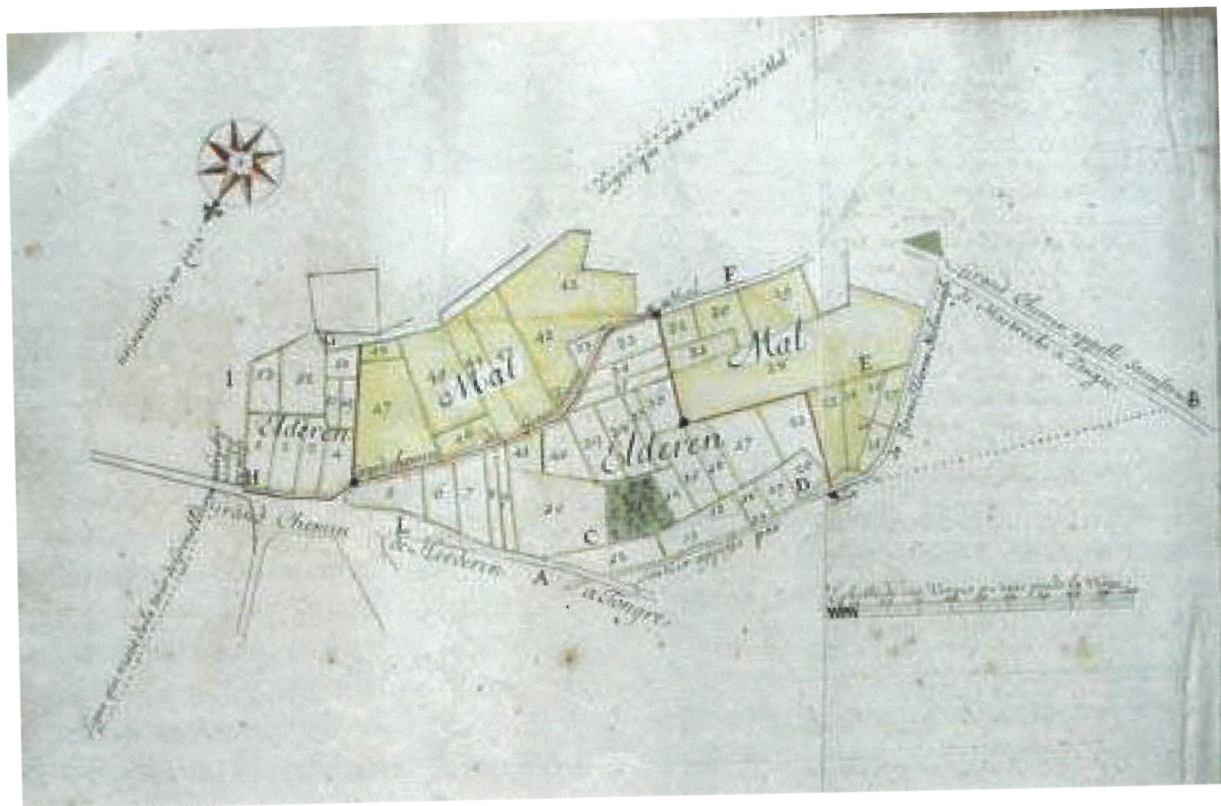
Er bleven uit 1742 en 1745 twee kaarten bewaard van de hand van landmeter Jadin, die een vrij goed zicht geven op het onderwerp van het meningsverschil tussen Mal en Genoelselderen, en op de oplossing die na onderhandelingen uit de bus kwam. De eerste kaart behoorde oorspronkelijk tot het dossier dat werd samengesteld in het kader van het juridisch geschil tussen beide gemeenten. Zij maakt nu deel uit van de verzameling *Kaarten en plannen* in het Rijksarchief in Hasselt¹⁸. Op de kaart zijn *alle stukken in contestatie* weergegeven, en er is op te zien dat de gemeente Genoelselderen bijna het hele gebied claimde.

De tweede kaart hoort bij de notariële akte van 1745 waarin het vergelijk over de gemeentegrens beschreven wordt. Zij geeft aan hoe het betwiste gebied in twee stukken verdeeld werd, waarvan het noordelijke aan Genoelselderen en het zuidelijke aan Mal werd toegewezen. Voor alle zekerheid werden in de akte alle percelen vermeld, met de gemeente waaraan zij toebedeeld werden. Een deel

van de grens viel samen met de weg van Genoelselderen naar Mal, maar een even groot deel van de grens liep door het veld. Hij volgde daarbij wel toenmalige perceelsgrenzen, maar niets garandeerde dat die perceelsgrenzen ongewijzigd zouden blijven. Vandaar dat er besloten werd om op vier hoekpunten in het veld grenspalen te plaatsen, die het verloop van de gemeentegrens zouden moeten blijven aangeven. De plaatsing van de paalstenen is aangeduid op de kaart bij de akte over de vaststelling van de gemeentegrens. Een eerste *paelsteijn* zou geplaatst worden aan het begin van de *gemeijn straet* tussen Genoelselderen en Mal, tussen het perceel 4, van Gerard Cox van Ketsingen, en het perceel 47, dat in het bezit was van Hendrik Vandermeer of zijn erfgenamen. Vanaf dat punt zou de grens de weg volgen tot aan de volgende paalsteen, die langs de weg, tussen de percelen 33 en 32 geplaatst zou worden. Van daar af liep de gemeentegrens niet meer samen met de straat. De grens liep het veld in, recht naar de paalsteen die geplaatst zou worden op het punt waar de percelen 28 (Mal) en 15,

16 en 36 (allen Genoelselderen) elkaar raakten. Vervolgens liep de grens naar een punt in het veld waar perceel 28 (Mal) de percelen 21 (Genoelselderen) en 22 (Mal) raakte. Om een reden die onvermeld bleef werd daar geen grenssteen voorzien. Mogelijk stond er een boom of een

grenssteen die de perceelsgrens markeerde, en werd dat als voldoende beschouwd om te weten waar de gemeentegrens daar liep. Van dat punt volgde de gemeentegrens de grens tussen de percelen 21 en 22. Waar die grenslijn de Molenweg raakte, zou de vierde grenssteen geplaatst worden.

Kaart van de overeengekomen grens Genoelselderen – Mal, 1745.

Eens was vastgesteld bij welk dorp elk perceel hoorde, werd verduidelijkt wat dat precies betekende. In de eerste plaats moest de toekomstige *schatting* of grondbelasting betaald worden aan de gemeente waaraan het perceel nu toebehoorde. Betalingen die tot dan toe aan de ene of de andere gemeente gedaan waren, werden beschouwd *wel betaelt* te zijn. Er zou met andere woorden niet meer gediscussieerd worden over de vraag of die belastingen al dan niet in de juiste gemeentekas terecht gekomen waren. Voorts zou elk perceel in de toekomst ressorteren onder de schepbank van de

gemeente waaraan het toegewezen was. Geschillen over eigendoms- of bezitsrechten op deze gronden of over renten op deze landerijen zouden, naargelang het perceel aan Genoelselderen of aan Mal toegewezen was, voorgelegd moeten worden aan de ene of de andere schepbank. Tot slot verklaarden de delegaties overeen gekomen te zijn dit akkoord als het definitief einde van hun gerechtelijk geschil te beschouwen, en zij beloofden van elkaar in dit verband ook geen vergoeding voor proceskosten meer te zullen eisen.

Willem meers dorpsmeester van genoets elderen
 Michel Dreyfons atgaende dorpsmeester
 murek + willem Radoux dorpsmeester van mal
 Hendrick mechase dorpsmeester van mal
 B: Michiel M: Hannofes testis
 J: J: D: Schuermans testis.
 Lid attestor
 J. H. Hamelars notis publicus
 et juratus ad p. m. Reg. in
 in fidei subsc.

Ondertekening van de notarisakte (1745) door inwoners en getuigen.

Het is niet duidelijk waarom het vervolgens tot in 1767 moest duren voordat de paalstenen waarvan in het akkoord uit 1745 sprake is, daadwerkelijk geplant werden. Een deel van de verklaring ligt wellicht in het feit dat de financiële gevolgen van het proces nog enige tijd doorwerkten, en dat de respectievelijke gemeentekassen niet dadelijk in staat waren om de uitgave voor de grensstenen te dragen. Militaire inkwartieringen en opeisingen tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748), en de militaire activiteiten rond de Slag bij Lafelt (1747) en rond het beleg en de inname van Maastricht (1748) bevorderden de sanering van de financiën van de plattelandsgemeenten geenszins. Op de stenen is het jaartal 1754 aangebracht, maar het is niet duidelijk waarnaar dat jaartal verwijst.

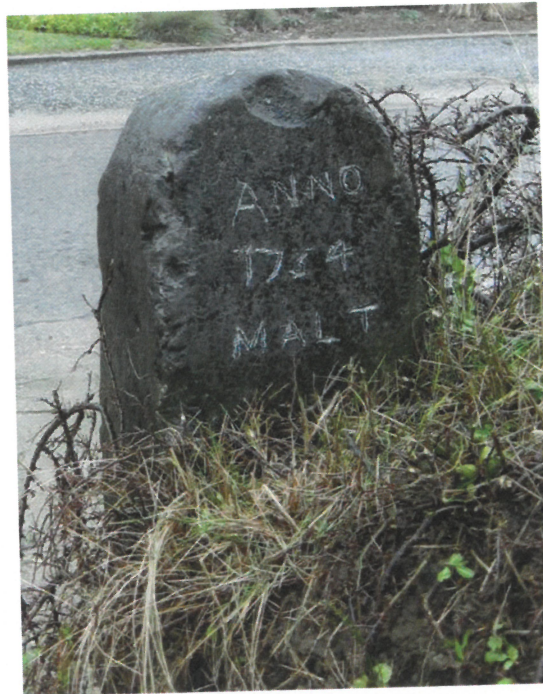
Wat er ook van zij: op 23 oktober 1767, om acht uur in de ochtend, begaven de schout en de schepenen van Genoelselderen en hun ambtgenoten van Mal, zich samen met Dirk Peters en Jan Liesens, de dorpsmeesters van Genoelselderen, en met Jan Daenen en Aert Ulrix als dorpsmeesters van Mal, naar het *Heijtje* tussen Genoelselderen en Mal, waar de eerste paalsteen geplaatst moest worden.

Grenspaal Genoelselderren-Mal.

Bij het afstappen van de grens bleek, dat het inderdaad een goed idee was om paalstenen te planten, en niet louter voort te gaan op perceelsgrenzen. Perceelsgrenzen werden immers van tijd tot tijd gewijzigd, en dat was één van de redenen waarom er na verloop van tijd opnieuw onduidelijkheid en onenigheid over de dorpsgrenzen kon ontstaan. Hier bleek bijvoorbeeld dat perceel 1, dat in 1745 in zijn geheel toebehoorde aan de weduwe van Lambert Michiels uit Genoelselderren, in 1767 verdeeld was in drie stukken van ieder drie roeden. De percelen 2 en 3 daarentegen, die in 1745 respectievelijk toebehoorden aan Jan Geuten van Membruggen en aan Peter Michiels van Genoelselderren, waren in 1767 beiden in het bezit van schepen Peter Michiels, die er één perceel van gemaakt had. Perceel 4 was ongewijzigd gebleven, maar perceel 47, dat in 1745 nog 30 roeden groot was en in onverdeeltheid toebehoorde aan de erfgenamen van Hendrik Vandermeer, was verdeeld in vier ongelijke percelen. Tien roeden behoorden in 1767 aan Simon

Depaifve, Gilis Aerts en Willem Meijers bezaten er ieder vijf, en Jan Durllet tenslotte bezat er ook tien.

Grenspaal Mal-Genoelselderren.

De percelen 21 en 22 die vroeger elk acht roeden groot waren, waar volgens het akkoord van 1745 de grens tussen door zou moeten lopen, waren in 1676 beiden in het bezit van Gilis Aerts. Hij had *de beyde stucken in een stuck getrocken*, en daardoor de plaatsing van de grensstenen ongewild bemoeilijkt.

Ondanks de veranderingen in het landschap slaagde men er toch vrij vlot in de vier op het grondplan van 1745 aangeduide punten waar de *limietsteijnen* moesten komen terug te vinden en de stenen te planten. De stenen droegen aan de ene zijde, over vier regels, het opschrift ANNO 1754 GENOELS ELDEREN en aan de andere kant over drie regels ANNO 1754 MALT. De stenen werden zo geplaatst dat de opschriften GENOELS ELDEREN en MALT naar de respectievelijke dorpen wezen.

Na de plaatsing van de stenen gingen de afgevaardigden van Genoelselder en Mal in vriendschap uit elkaar, na elkaar *vice versa hier over te hebben bedanckt*, en beloofd te hebben *tegens het voorschreven nimmermeer te contravenieren*. Tot slot werd de notariële akte van 1745 op dezelfde 23ste oktober 1767 door de schepenen van Genoelselder in hun gichtregister geregistreerd.

Op 1763 maakte pastoor Hechtermans van Genoelselder op verzoek van de *Staten van Luik en Loon*, een lijst van de inwoners van zijn parochie.

De *Staten* zijn te vergelijken met de huidige volksvertegenwoordiging. Door aan alle parochieherders een lijst van de inwoners van hun parochie te vragen, wilden de *Staten* een zicht krijgen op het inwonersaantal van het hele Land van Luik, en wellicht ook op de fiscale draagkracht van elke gemeente. De lijst is ook bijzonder interessant omdat zij een goed beeld geeft van de bevolking van het dorp in de periode dat de grensstenen geplaatst werden. Anderzijds geeft zij geen volledig beeld van de bevolking: kinderen jonger dan 16 jaar werden niet in de lijst opgenomen.

De pastoor maakte de lijst van de inwoners per huis op. Zo blijkt dat in het kasteel, naast de dorpsheer, nog twee dienstknechten, een koetsier, een jachtwachter, een kamermeid, een keukenmeid, en een stalmeid woonden. Voorts kon de heer beroep doen op de diensten van een dienstknecht en een hovenier die in het dorp woonden. Simon De Paive, de pachter van de kasteelhoeve, en zijn echtgenote Maria Lambrechts, hadden ook een groot aantal mensen in dienst: vier akkerknechten, een oppasser van de lammeren, een varkenshoeder, een schaapherder en twee stalmeiden.

Voorts waren er in het dorp nog een tiental kleinere boerderijen, met één, twee of drie paarden, die in de meeste gevallen uitgebaat werden door de pachter of eigenaar zelf, zijn echtgenote en zijn kinderen en enkele knechten of meiden. Acht gezinnen leefden in hoofdzaak van wat wij nu de *zelfstandige* activiteit van het gezinshoofd zouden noemen. Zo was er een *hammaecker*, die wellicht vooral paardengetuig gemaakt zal hebben, een naaister, een radenmaker, drie wevers, een brouwer en een kuiper of tonnenmaker. Enkele inwoners waren schepenen of rechter in de plaatselijke schepenenbank, en haalden daaruit een deel van hun inkomsten. Van slechts één man wordt gezegd dat hij buiten het dorp werkte: Paulus Alexanders, die dienstknecht was in Membruggen. In zestien gevallen stond het gezinshoofd te boek als *werckman*. Wellicht zijn het gezinnen waarvan het gezinshoofd en de volwassen kinderen zich als werklieden verhuurden om seizoensarbeid te verrichten, zonder dat zij een overeenkomst hadden die hen het hele jaar door van een inkomen verzekerde. Mogelijk moest ook een deel van hen buiten het dorp werk zoeken. Tot slot zijn er nog de pastoor en zijn meid, en de koster, Bernard La Ruelle en zijn groot gezin.

We laten de lijst hier volgen zoals de pastoor ze op 15 maart 1763 op schrift stelde:

Lijste der gemeijntenaeren van Genoelselder, hunne naemen en qualijtjen etc.

Het kasteel van den hooghedelen hooghebooren heer mijnheer grave van Borchgrave, baron van Elderen, domheer van de cathedrale kercke van Luijck etc. etc.

*Andreas Cleppers, dienstknecht,
 Aemilius Misotten, dienstknecht,
 Joannes Thielens, koetsier,
 Joannes Aerds, jaeger,
 Leonardus Aerden, dienstknecht getrouwt
 int dorp,
 Joannes de Moullin, hovenier getrouwt int
 dorp,
 Maria Margareta Reulle, kamermeijt,
 Margarita Permentier, keuckemeijt,
 Mechtildis Jeurissen, koeijmeijt,
 Simon De Paive, pachter van het voors.
 kasteel,
 Maria Lambrechts, sijne huijsvrouwe,
 Nicolaes Cloes, ackercnecht,
 Richard Kellens, ackercnecht,
 Peter Vincquebosch, ackercnecht,
 Barthololomeus Cloes, ackercnecht,
 Lambert, lammerheerdt,
 Jan Clavier, verckensheerdt,
 Marie Martens, koeijmeijdt,
 Johanna Coenegraets, koeijmeijt,
 Leonard Geuten, schaepherder,
 Jan Pellars, ackerman op sijn eijgen
 cleijnen pachthof van 3 peerden,
 Genoveva Liesens, sijne huijsvrouw,
 Lambert Pellars, sijnen soon ontrent 19
 jaeren,
 Catharina Pellars, hunne dochter ontrent
 16 jaeren,
 Joannes de Moullin, hovenier opt kasteel,
 Agnes Gillet, sijn huijsvrouw,
 Willem Martens, werckman, weduwe,
 Christina Martens, sijne dochter ontrent
 20 jaeren,
 Leonard Meers, werckman,
 Anna Vaes, sijne huijsvrouw,
 Gilis Aerds, schepen van Genoelselderden,
 Elizabeth Mottar, sijne huijsvrouwe,
 Francisca Honinx, weduwe van Peter
 Noelmans, werckman,
 Peter Noelmans, haeren sone, werckman
 ontrent 25 jaeren,
 Maria Noelmans, haere dochter ontrent 21
 jaeren,
 Nicola Aerden, werckman,*

*Elizabeth Parthoens, sijne huijsvrouwe,
 Ida Hardij, weduwe van Joseph Bruninx,
 pachters huerlingh met 3 peerden,
 Lambert Thijs, dienstknecht, woonachtigh
 te Membruggen,
 Thijs Geuten, werckman,
 Maria Molders, sijne huijsvrouw,
 Theodoor Peters, werckman,
 Agnes Martens, sijne huijsvrouw,
 Gilis Nates, werckman,
 Ida Noelmans, sijne huijsvrouw,
 Anna Leesen, weduwe van Jan Peters,
 werckman,
 Christiaen Peters, haeren soone,
 werckman,
 Maria Bosch, sijne huijsvrouw,
 Paulus Alexanders, dienstknecht te
 Membruggen,
 Beatrix Peters, sijne huijsvrouw,
 Joannes Liesens, hammaecker sonder
 cnecht,
 Elisabet Leesen, sijne huijsvrouw,
 Maria Alizabeth Liesens, ontrent 15 jaere
 hunnen dochter,
 Maria Thijs, naeijersse sonder meijt,
 Jan van Kaetsbeeck, werckman,
 Barbara de Moullin, sijne huijsvrouw,
 Simon de Moullin, raeijmaecker sonder
 cnecht,
 Hubertus Liesens, werckman,
 Anna Michils, sijne huijsvrouw,
 Magriet Houben, sijne moeder, weduwe,
 Gilis Jeurissen, werckman,
 Anna Aerden, sijne huijsvrouw,
 Nicola Cloes, dienstknecht op de wenninge
 vant kasteel,
 Ida Meers, sijne huijsvrouw,
 Joachim Kellens, werckman,
 Catrina Liesens, sijne huijsvrouw,
 Keerst Liesens, eijgen pachter met 3
 peerden,
 Maria Michiels, sijne huijsvrouw,
 Joannes Liesens, sijnner soone ontrent 20
 jaeren,
 Lucie Noelmans, hunne dienstmeijt,*

Cristiaen de Rivier, wever sonder cnechten,
Landrada Roggels, sijne huijsvrouwe,
Keerst de Rivier, hunnen sone,
Marie Magdalena de Rivier, hunne dochter ontrent 22 jaeren,
Maria de Rivier, hunne dochter ontrent 20 jaeren,
Willem Honinx, wever sonder cnechten,
Ida Peusen, sijne huijsvrouw,
Jan Honinx, hunnen sone ontrent 20 jaeren,
Maria Honinx, hunne dochter ontrent 18 jaeren,
Mathaeus Michiels, cleijnen ackerman in sijn eijgen huijs met 2 peerden,
Sjibilla Martens, sijne huijsvrouwe,
Martinus Michiels, sijnen sone ontrent 20 jaeren,
Elizabeth Michils, sijne dochter ontrent 25 jaeren,
Willem Meers, eijgen pachter met 4 peerden,
Catharina Liesens, sijne huijsvrouwe,
Adam Meers, sijnen sone ontrent 25 jaeren,
Edmond Meers, sijne sone ontrent 20 jaeren,
Anna Meers, hunne dochter ontrent 21 jaeren,
Leonard Collas, werckman, weduwe,
Agnes Collas, sijne dochter ontrent 18 jaeren,
Theodoor Hars, werckman, weduwe,
Maria Hars, sijne dochter ontrent 25 jaeren,
Bernard La Ruelle, kuster van Gnoelseldereren, weduwe,
Joannes La Ruelle, sijne sone ontrent 25 jaeren,
Stephanus La Ruelle sijnen sone ontrent 20 jaeren,
Wijnand La Ruelle, sijne soon, ontrent 18 jaeren,
Catharina La Ruelle, sijne dochter ontrent 21 jaeren,

Barbara La Ruelle, sijne dochter ontrent 19 jaeren,
Henricus Geuten, schepen van Gnoelseldereren, en cleijnen brouwer,
Maria Johanna de Moullin, sijne huijsvrouwe,
Simon Geuten, hunnen sone ontrent 22 jaeren,
Anna Geuten, hunne dochter ontrent 18 jaeren,
Cristina Geuten, hunne dochter ontrent 18 jaeren,
Peter Michiels, schepen ende pachter op sijn eijgen met 3 peerden,
Agnes Martin, sijne huijsvrouw,
Maria Michiels, sijne dochter ontrent 18 jaeren,
Willem van Herderen, sijnen dienstknecht,
Henricus van Ketsingen, sijnen dienstknecht,
Catrien Martens, sijne dienstmaecht,
Catharina Tielen, sijne huijsvrouw,
Herman Hotia, werckman,
Lambert Michiels, cuijper sonder cnechten, jonckman ontrent 25 jaeren,
Henrick Michiels, werckman,
Johanna Requila, sijne huijsvrouw,
Martin Reniers, cleijnen pachter op sijn eijgen met 2 peerden,
Beatrix Driesens, sijne huijsvrouw,
Lisbet Peters, haere moeder,
Christiaen de Rivier, wever sonder cnechten,
Lucia Peters, sijne huijsvrouw,
Maria La Croix, huijsvrouw van Leonard Aerden, dienstcnecht,
Anna de Rivier, hunne dochter ontrent 18 jaeren,
Johanna Jans, weduwe van Gerard La Croix, cleijn pachters met 2 peerden,
Joannes La Croix, haeren sone,
Maria Driesens, sijne huijsvrouw,
Joris Noelmans, cleijnen pachter met 2 peerden,
Catharina Peters, sijne huijsvrouw,
Andreas Souvereijns, hunnen schoonsone,

*Ida Noelmans, sijne huijsvrouw,
Barbara Spronck, cleijne pachterse met
een peerdt alleen, weduwe,
Maria Lisbet Michiels, haere dochter
ontrent 18 jaeren,
Maria Gertruijd haere dochter ontrent 16
jaeren,
Aegidius Hechtermans, pastor in
Gnoelseldereren,
Ida daenen, sijne dienstmeijt.*

*Datum in Gnoelseldereren, den 15 martij
1763.*

*Aeg. Hechtermans, pastor in
Gnoelseldereren*

Afbakening van de grens tussen Genoelseldereren en Membruggen (omstreeks 1745-1753) en plaatsing van de grensstenen (1757)¹⁹

In dezelfde periode werd ook de grens tussen Genoelseldereren en Membruggen vastgelegd door *de gemeyntenaeren soo van Genoelseldereren als van Mumbruggen*. Zij hadden *saemenderhandt in der minnen gemaect eenen omganck* langs de grens die hun dorpen scheidde. Wanneer dat precies gebeurde is niet geweten. In een verwijzing naar deze gebeurtenis in het verslag van het plaatsen van de grensstenen in 1757 wordt hierover vermeld, dat de grens was vastgelegd *over eenige jaeren in 't leven van wylen den hooghweerdigen hoogh eedelen heere Jean Louis van Oyembrugghe, domdeeken van Luyck, ende grondtheere van Genoelseldereren etc.* Jan Lodewijk van Oyenbrugge was heer van Genoelseldereren van 1718, toen hij in de registers van de schepenbank van Genoelseldereren voor het

eerst als heer vermeld werd²⁰, tot aan zijn overlijden op 18 april 1753. De vaststelling van de gemeentegrenzen kan dus ten laatste in het vroege voorjaar van 1753 plaatsgehad hebben.

De toen vastgestelde *limieten tusschen beyde respectieve jurisdictiens* werden pas op 17 november 1757 op schrift gesteld in het gichtregister van de schepenbank van Genoelseldereren. Daardoor wilde men een einde maken aan de kans dat er onenigheid zou ontstaan over de gemeentegrens, hetgeen – zo had men in Genoelseldereren en in Mal al ondervonden - zou kunnen leiden tot *grootte difficultijten ende questiens, soo noopens de jurisdictiens, jachten ende de te betaelene schattingen*.

De registratie in het gichtregister gebeurde in het kasteel van Genoelseldereren, naar aanleiding van het afstappen van de gemeentegrens en de plaatsing van vier grenspalen tussen Membruggen en Genoelseldereren die eerder die dag hadden plaatsgehad. Zowel bij het afstappen van de gemeentegrens en de plaatsing van de grensstenen als bij de registratie van de akte waarin daarover verslag gedaan werd, was een bont gezelschap aanwezig, met vertegenwoordigers van al de betrokken partijen.

De drossaard van het ambt Bilzen, die bevoegd was voor het vervolgen van verdachten van misdrijven die op het grondgebied van Membruggen voorvielen, en die namens de bisschop het recht op de jacht in Membruggen genoot, was vertegenwoordigd door Joannes Baptist Phibus. Phibus was rentmeester van de familie de Renesse in hun kasteel in 's-Hereneldereren. De eigenlijke drossaard, de in 1739 geboren Georges Frederik de Renesse, was immers nog minderjarig²¹. In zijn gerechtelijke taken werd de

minderjarige drossaard gedurende zijn minderjarigheid bijgestaan door Jan Baptist Van de Waard, zo was bij zijn aanstelling door de bisschop vastgesteld. Het beheer van zijn vermogen werd in de schoot van de familie aan zijn oom, Karel Ernest de Breidbach de Burrenheim, die ook kanselier van Luik was, toegewezen. Het was deze baron de Breidbach die zijn rentmeester Phibus had afgevaardigd. De gemeente Membruggen was vertegenwoordigd door de dorpsmeesters Arnold Daenen en Lodewijk Thijs, en voorts door Dries Voncken, Jan Bruijninck, Adam Liesens, Willem Honinckx senior en Jan Thys, als inwoners van Membruggen. De schepenen Willem van Haren en Jan Jacops vertegenwoordigden de schepenbank.

Grenspaal Genoelselderens-Membruggen.

De delegatie van Genoelselderens werd geleid door de heer van het dorp, Michiel Walram de Borchgrave. Als heer van Genoelselderens oefende hij in dat dorp dezelfde bevoegdheden uit en had hij

dezelfde rechten als de bisschop van Luik en de drossaard van het ambt Bilzen in Membruggen. Voorts bestond de delegatie van Genoelselderens uit de dorpsmeesters Peter Michiels en Jan Hermans, en de schepenen Simon Depaive, Hendrick Geuten, Lina Aerden en Gilis Aerts. De laatste vier waren overigens ook schepenen in de schepenbank van Membruggen.

Grenspaal Membruggen-Genoelselderens.

Zij waren de grens beginnen afgaan aan de paalsteen die op de weg van Ketsingen naar Membruggen de grens aangaf tussen Tongeren en Genoelselderens. Vandaar ging het naar de *Elderen boedem*, waar tussen het land van Matthys Hardy en dat van de heer van Genoelselderens een eerste grenssteen geplaatst werd. Van die steen liep de grens *linea recta* naar de *Brouckstraet*, die Genoelselderens met de *capelle* van Membruggen verbond. Aan de *Brouckstraet*, bij de gracht van een weide van schepenen Jan Jacops, werd de tweede

grenssteen geplaatst. Van daar liep de grens langs het *weidje* van Wouter Aertsen, langs de gracht aan de kant van Genoelselderen aan het half bunder land van de weduwe van Loye Geuten, tot op het afgang²² van de *Mummerkensstraet* die in de richting van Millen liep. Op de hoek van dit *afgat*, tussen het land van Hendrik Arden van Klein Membruggen en het land van Jozef Bruijnincx, werd de derde grenssteen geplaatst. Van daar liep de grens naar het *bosgat* van het *Grootbos* van de heer van Genoelselderen. Daar werd de vierde grenssteen geplaatst.

De vier grensstenen, waarvan er na het massaal uittrekken van grensstenen ten tijde van de ruilverkavelingen nog enkele bewaard bleven, die nu door particulieren in Membruggen en in Genoelselderen bewaard worden, zijn vrijwel identiek. Aan de zijde van Membruggen zijn zij voorzien van de uitgehouwen inscriptie ANNO 1754 MEM BRVGGE over vier regels, en aan de kant van Genoelselderen is ANNO 1754 GENOELS ELDEREN uitgehouwen. De kosten voor de aanmaak en de plaatsing van de stenen werd destijds gelijk verdeeld tussen de beide gemeenten.

Dezelfde dag werd Nicolaes Willems van Herderen, die chirurgijn en landmeter was, belast met het opmeten van alle percelen die aan deze vastgelegde grens tussen Membruggen en Genoelselderen lagen, van aan de steen die de grens met Tongeren aangaf tot aan het Grootbos. De landmeter kreeg de opdracht om op kosten van beide gemeenten een staat op te stellen van de oppervlakte van elk perceel links en rechts van de grens. Van de percelen die door de grens doorsneden werden, moest hij aangeven welke oppervlakte bij het grondgebied van Membruggen hoorde, en welke oppervlakte onder Genoelselderen lag. Helaas bleven van de

gemeentearchieven van Genoelselderen en van Membruggen uit het Ancien Régime slechts fragmenten bewaard en ging het resultaat van de opmeting van Nicolaes Willems verloren.

Deze opmeting moest de nodige gegevens opleveren die nodig waren voor het vaststellen van het aandeel van de grenspercelen in de grondbelasting die in de respectievelijke dorpen geheven werd.

Membruggen, de Egelstraat (voorheen de Nierstraat).

Voorts werd afgesproken dat de percelen die door de gemeentegrens doorsneden werden, in rechte zouden hangen van de schepenbank van het dorp waarin het grootste deel van hun oppervlakte lag. Dat betekent dat de *verhefrechten*, de registratierechten die verschuldigd waren wanneer een nieuwe bezitter door koop of erfenis of anderszins in het bezit trad van het goed, betaald moesten worden aan de schepenbank van het dorp waar het grootste deel van het perceel in lag. De akten met betrekking tot deze goederen moesten door die schepenbank geregistreerd worden, en in geval van onenigheid over het bezit of over het gebruiksrecht van die gronden, kon men het geschil aan dezelfde schepenbank voorleggen. Ingeval er op deze landerijen een misdrijf zou gepleegd worden, dan gaf de grens aan welke gerechtsofficier en

welke schepenbank bevoegd zouden zijn om de zaak te onderzoeken en te vonnissen. Onafhankelijk van de vraag of het misdrijf op het grootste of het kleinste deel van het perceel gepleegd zou worden, zou gekeken worden of het aan de kant van Membruggen of aan de kant van Genoelselderen gepleegd was.

Ook indien bijvoorbeeld de grondbelasting op het kleinste deel van een perceel niet betaald zou worden, dan zou de schepenbank van het dorp waarin dat deel lag, bevoegd zijn om een vonnis te formuleren wanneer de dorpsmeesters omwille van de achterstallige belastingbetaling beslag zouden willen laten leggen op de veldvruchten of op de grond.

De vaststelling van de grens tussen beide gemeenten, zoals die neergelegd was in het verslag van de schepenen van Genoelselderen van 17 november 1757 werd een week later, op 24 november, tegenover de plaatselijke schepenbank door de gemeentenaren van Membruggen geratificeerd. In Genoelselderen ratificeerden de inwoners het akkoord over de gemeentegrenzen op 1 januari 1758²³.

Tengevolge van de veldtochten en veldslagen in de Oostenrijkse Successieoorlog, men denke maar aan de Slag bij Lafelt, leden de mensen in de dorpen tussen Tongeren en Maastricht in de jaren 1746-1747 geweldig veel schade. Veldvruchten werden vernield, voorraden werden opgeëist, en dorpelingen werden door de legeroversten verplicht karweien te leveren voor het vervoer van voorraden en materiaal van de legers.

In 1750 werden de dorpelingen gedeeltelijk schadeloos gesteld voor de schade die zij geleden hadden. De Franse Staat stelde daarvoor geld ter beschikking van de

Luikse overheid, die het vervolgens over de dorpen verdeelde. In elk dorp dat aanspraak kon maken op een deel van de herstelbetalingen werden vervolgens notabelen aangesteld, die het beschikbare geld over de inwoners moesten verdelen, in functie van de schade die ieder geleden had.

Voor Membruggen zijn zo een drietal verdeelstaten van herstelbetalingen bewaard gebleven²⁴. Zij bevatten de namen van alle eigenaars in Membruggen, met een opgave van het aantal bunders en roeden die zij bewerkten, en van de som die zij als vergoeding kregen. In de laatste kolom tekenden zij voor ontvangst, of zetten zij – indien zij hun naam niet konden schrijven – een kruisje.

Omdat het document een goed beeld geeft van de verdeling van de landbouwgrond en van de bezitsverhoudingen in Membruggen, in de periode waarin de grenzen met Genoelselderen werden vastgelegd, geven wij hier de namenlijst met het aantal bunders, dat ieder onder de ploeg had, letterlijk weer zoals het in het document uit 1750 staat.

Namen van de inwoners

	bunders	roeden
<i>Mathieu Hardij</i>	32	4
<i>Leon Meijers</i>	17	6
<i>Gisber Bruninx</i>	5	-
<i>André Voncken</i>	6	12
<i>Anthoin Danen</i>	1	4
<i>Hubert Jacars</i>	16	16
<i>Willem Jacars</i>	2	2
<i>Henric Listen</i>	1	5
<i>Jean Bruninx le jeun</i>	3	10
<i>Jean Bruninx le vieux</i>	14	8
<i>Hubert Daenen</i>	1	0
<i>Jean Gerarts</i>	1	1
<i>Arnold Martens</i>	2	1
<i>Huber Bruninx</i>	6	-
<i>Pierre Duijls</i>	1	-
<i>Francis Le Teque</i>	1	16

<i>Mathieu Danen</i>	3	10
<i>Hubert Prenten</i>	6	7
<i>Vve Lambert Voncken</i>	4	8
<i>Jean Martens le jeune</i>	2	18
<i>Leon Martens</i>	2	4
<i>Jean Martens le vieux</i>	2	3
<i>Willem Prenten</i>	7	10
<i>Henrij Lenarts</i>	4	15
<i>Ida Martens</i>	1	1
<i>Winand Saren</i>	10	15
<i>Loij Geuten</i>	7	10
<i>Hubert Coenen</i>	2	4
<i>Willem Coenen</i>	6	8
<i>Willem Cuenen</i>	13	-
<i>Willem Husque</i>	7	12
<i>Lambert Voncken</i>	3	17
<i>Gille Jacars</i>	2	13
<i>Herman Parthons</i>	3	10
<i>Willem Van Haren</i>	21	12
<i>Jean Prenten</i>	3	-
<i>Jean Kuenen</i>	21	3
<i>Willem Honinx</i>	14	18
<i>Dionis Daenen</i>	1	7
<i>Jan Danen</i>	26	11
<i>Mathij Hardij</i>	35	17
<i>Leon Jacars</i>	11	8
<i>Rutger Jacobs</i>	7	-
<i>Liber Collas</i>	2	12
<i>Henric Coenen</i>	1	8
<i>Adam Liesens</i>	11	17
<i>Jan Danen</i>	3	5
<i>Jan Stegen</i>	1	18
<i>Jan Van Haren</i>	4	6
<i>Wijnant Thijs</i>	10	12
<i>Lambert Geuten</i>	8	19
<i>Jean Peusen</i>	1	6
<i>Pascal Parthons</i>	3	12
<i>Lambert Thijs</i>	4	15
<i>Henrij Sulders</i>	2	10
<i>Peuse Peusen</i>	-	18
<i>Jean Peusen</i>	1	12
<i>Jean Geuten</i>	8	5
<i>Joris Nolmans</i>	11	10
<i>Martin Stegen</i>	3	2
<i>Elisabet Peters</i>	1	1
<i>Marie Peters</i>	1	5

<i>Martin Gerits</i>		12
<i>Martin Cuenen</i>	3	1
<i>Henrij Cuenen</i>	0	6
<i>Veuve Dionis Lenars</i>	1	11
<i>Vve Willem Baduoin</i>	0	6
<i>Henrij Lenars</i>	10	
<i>Joseph Gerits</i>	1	0
<i>Jan Parthoens</i>	1	6
<i>Henrij Nelissen</i>	3	2
<i>Huber Martens</i>	2	6
<i>Hubert Darden le jeune</i>	8	10
<i>Corneil Darden</i>	1	1
<i>Hubert Darden le vieux</i>	6	12
<i>Jean Pellars</i>	16	18
<i>Jean Pellars den soon</i>	0	15
<i>Jan Bruninx den soon</i>	1	5
<i>Som der bunders</i>	484	-

Tekstuitgave: Verslag over de plaatsing van grensstenen tussen Genoelselderen en Membruggen, 1757. Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepensbank van Genoelselderen*, nr. 26, f° 62 v° - 65 v°.

Alsoo over eenige jaeren in 't leven van wylen den hooghweerdigen hoogh eedelen heere Jean Louis van Oyembrugghe, domdeeken van Luyck, ende grondtheere van Genoelselderen etc., de gemeyntenaeren soo van Genoelselderen als van Mumbruggen, saemenderhandt in der minnen hadden gemaect eenen omganck, scheydende de limieten tusschen beyde respectieve jurisdictiens, sonder dat den selven tot noch toe in t' schrifte is worden geredigeert, waer door en uyt welckers naelaetinge chier oft morgen groote difficultijten ende questiens (soo noopens de jurisdictiens, jachten ende de te betaelene schattingen) souden konnen resulteren, om welcke voor te komen, ende den selven omganckt voor altydt indisputabel te doen bestaen, soo syn ten

overstaen van den eerweerdigen heer Joannes Baptista Phibus, rentmeester tot s'Heerenelderen, als geconstituerden van syne excellentie den hoogh wel geboren heere baron de Breidbach, grooten cancellier tot Luyck, als tuteur van den hoogh eedelen, hoogh geboren heere Georgius Fredericus grave de Renesse, als hoogen drossart des ampts bilsen etc., ende den hoogh eedelen, hoogh welgeboren heere Michael Walraem grave de Borchgrave, als tegenwoordigen gront heere van Genoelselderen etc, in dit naervolgende accort pro bono pacis et concordia, beyde consenteerende, approberende ende mede doende voor ons gecompareert Arnol Daenen ende Lodiwick Thys als dorpsmeesters van Munbruggen, geassocieert met Wilhelmus van Haren en Jan Jacops, schepenen aldaer, Dries Voncken ende Jan Bruijninck, beyde ten desen geconstituerde met hen Adam Liesens, Willem Honinck den alden en Jan Thys, alle van Mumbruggen, voor henne andere absente gemeyntenaeren caverende, ter eendere, ende den eersaemen Peter Michiels ende Jan Hermans, beyde als dorpsmeesters van Genoelselderen, oock ten overstaen van den eersaemen Simon Depaive, schepen en secretaris van Munbruggen, Hendrick Geuten, Lina Aerden, Gilis Aerts, alle soo scheepenen van Munbruggen als van Genoelselderen, oock voor alle andere absente gemeyntenaeren van Genoelselderen caverende en sigh sterck en partije maeckende, ter andere syde partyen, welcke syn alsoo besonnen en beraeden geweest van te declareren ten tyde bovenvermelt met beyde jurisdictiens voorsscreven getransigeert en overeen gekomen geweest te syn, soo als noch transigeren en overeenkomen, mits ende by desen, dat involgens voorscreven omganck sy comparanten ten overstaen van voorscreven respective hoogheedele

heeren ende beyde gemelde justitiens sigh hebben begeben op den steen separatoire van de jurisdictie van Tongeren ende Genoelselderen, gepland staende op den wegh loopende van Ketsingen naer Munbruggen op den reyn van het lant toebehoorende het capitel van Tongeren gehalden door Hendrick Schols, wenne van s'Heerenelderen, ende Jan Canen, van waer linea recta afgedaelt hebbende, en afdaelende tot in den Elderen boedem, alwaer op den reijn tusschen het landt van Matthys Hardij, groot acht roeden, en het lant van den hoogh eedelen heer alhier, gepland hebben den eersten limitsteen, ende van daer oock linea recta gekomen synde tot op de Brouckstraet loopende van Genoelselderen naer de capelle van Munbruggen, alwaer in den hoek op voorscreven straet by den gracht des weyde van Jan Jacops, schepen voorscreven, gepland hebben den tweeden reynsteen, ende alsoo doorgaende het weytjen van Wouter Aertsen lanxs den gracht maekende de separatie van jurisdictie ende het half bonder lants van relictia Loye geuten, over eenen hoek achter de bemptjens tot op het afgaet van de Mummerkensstraet loopende op Millen, al waer tusschen die landen van Hendrich Arden van Kleyn Munbruggen ende Joseph Bruijninx op den hoeck van voorscreven afgat gepland hebben den derden jurisdictionelen reynsteen; langhs waer in t' verschiet opgaende tot aen het boschgat van den grooten bosch van den hoogh eedelen genaedigen heer alhier, al waer gepland hebben den vierden jurisdictionelen separatiesteent, alle geteekent van de eene zyde ende uyt gehouwen met letters, naer Munbruggen **Munbruggen 1754** ende van de andere zyde naer Genoelselderen **Genoelselderen 1754**, van welckers de eene en d'andere zyden soo vermelt de beyde jurisdictiens separeren, deputerende mits desen

Nicolaes Willems, chirurgijn, en lantmeter van Herderen om alle respectieve stucken lants liggende in linea recta van den eenen steen tot op den anderen beginnende van den Tongersen steen tot aen dien aen den grooten bosch te meten ende naer gedaen de wettige metinge, henne groote der selve soo van d'een als van d'andere zyden voor ons aen te brengen, van welke voorschreve landen naer proportie des hervondene maete, het bondergelt aen respectieve jurisdictiens vice versa sal worden betaelt, behoudens nochtans dat de voorscreven landen waer door de linie separatoir is loopende sullen blyven dependeren en ten recht staen aen de justitie alwaer het grotsten deel van ieder parceil sal bevonden worden, soo ten opsichte van relieven, gichten, groot gebotten ende voordere reeele executiens, tot exclusie des justitie al waer het kleynsten deel sal bevonden worden; wel te verstaen en gereservert dat in cas eenigh ongeluck van dootslagh, vechterye etc. oft ander delict crimineel soude comen te geschieden aen eenigh mensch ontrent de separatie der geseyde jurisdictiens, de straffe van sulck factum sal altijd staen onder de correctie van den hoogh eedelen heer der jurisdictie alwaer het selve soude bevonden worden, peperpetreert geweest te syn van d'eene oft d'andere ende der rechte linie van den eenen steijn op den anderen sonder te regarderen oft het op het kleynste oft wel het grootste deijl geschiet is, oft tot exclusie des anderen der twee voormelde grontheeren, onder reserve nochtans dat faut des betaelinghe der schatte alleen van alsulck kleynste deel die gemelde jurisdictiens sullen het recht behouden van alsulck kleynste deel voor henne eijgene justitie uijt te winnen,

alwaer respectivelijck alsulck kleynste deel sal bevonden worden, en mogen gebruijcken t recht van arresten, sequestratiens en omslagh sonder dien t'halten bij eenige actiens van foulle, gewalt oft attentat riehersabel te sijn, waer aen mits desen hinc inde pro nunc et semper wel expresselijck gerenuntiert ende gederogert wort, ende dat soo voor hun als hunne naecomelingen en successeuren, beloovende parthijen wedersijts t' geen voorscreven is van nu aen ende van allen tijden te sullen houden ende naerkomen onder obligatie prout in ampliori forma ten dien eijnde renuntierende aen alle exceptiens ende rechtsbeneficiens die den eenen oft den anderen der respectieve jurisdictiens hier naemaels souden gedencken in te spannen om den inhoud van dit tegenwoordigh instrument van conventie ende minnelijck accoort invalideren, consenterende in tegendeel parthijen hinc inde in realisatie ende voordere approbatie deeses ubicumque opus, de kosten dies aengaende blijvende tot last van deese twee hinc inde respectieve gemeijntens, beloovende de hinc inde comparanten den continue deeses instrumente ende minnelijcke separatie der limieten doer henne respectieve gemeijntens te sullen quanto citius te doen ratificeren om voor ten ewige dagen ten gichtregisters wedersydts gestelt te worden, aldus geslooten, geconvenieert, getransigert ende gedaen op heden den 17 november 1757 binnen Genoelselderen op het casteel des voormelden hoogh eedelen heer grave de Borchgrave ter presentie van ons Hamelarts ende Beerden, schepenen, en is stipulata manu on onser hoeden gekeert.

¹ Van de gemeentearchieven uit het Ancien Régime van Membruggen en Genoelselderer bleven slechts fragmenten bewaard. Zij kunnen geraadpleegd worden in de leeszaal van het Rijksarchief in Hasselt maar zij leren ons weinig over de praktische gang van zaken op het vlak van het gemeentebestuur in Genoelselderer of Membruggen. Een uitstekend overzichtswerk over het functioneren van de plattelandsbesturen in het graafschap Loon is het werk van J. Behets, *De plattelandsgemeente in het graafschap Loon en het omliggende van de vroege middeleeuwen tot aan de Franse Revolutie*, (*Bokrijke Berichten*, 10), Genk, 1969. Een goede samenvatting is te vinden in *Riemst en zijn verleden*, Riemst, 1991, p. 68-70. Zie in dit laatste overzichtswerk ook de hoofdstukken over de geschiedenis van Genoelselderer (p. 70-86) en van Membruggen (p. 117-121).

2 Het archief van de heren van Genoelselderer wordt bewaard in het Rijksarchief te Hasselt.

3 Een gedetailleerd overzicht van de opeenvolgende heren van Genoelselderer treft men aan in het hoger aangehaalde *Riemst en zijn verleden*, p. 73-86, en in de artikels van J. Paquay, *De heerlijkheid Genoelselderer*, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg*, 1932, 46, p. 8-9 en van C. Thijs, *Notice historique sur Genoelselderer et ses seigneurs*, in *Bulletin de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg*, 1869, 10, p. 140-143.

4 Zo blijkt uit de 18de-eeuwse rolregisters van de schepenbank van Genoelselderer: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Genoelselderer*, nr. 10-12.

5 E. Fairon, *Inventaire des archives de la chambre des comptes*, Tongeren, 1937, 87 p.

6 G. Hansotte, *Inventaire des archives du Conseil Privé de Liège*, Brussel, 1985, 292 p.

7 Zie voor de aanstellingen van de 18de-eeuwse drossaards van het ambt Bilzen het werk van L. Lahaye, *Analyses des actes contenus dans les registres du scel des grâces. Règnes de Joseph-Clément de Bavière et de Georges-Louis de Berghes (1702-1744)*, (*Publications de la Société des Bibliophiles Liégeois*, 42), Luik, 1921, XII + 260 p. en L. Lahaye, *Analyse des actes contenus dans les registres du scel des grâces. Règnes de Jean-Théodore de Bavière, de Charles-Nicolas d'Oultremont, de Charles-François de Velbruck, de Constantin-François de Hoensbroeck et de François-Antoine de Méan*, (*Publications de la Société des Bibliophiles Liégeois*, 44), Luik, 1931, 431 p.

8 In het Ancien Régime werden geldbedragen uitgedrukt in (gouden) guldens, (zilveren) stuivers en (koperen) oorden. Een gulden was 20 stuivers waard en in een stuiver gingen 4 oorden.

9 De Buitenbank van Bilzen bijvoorbeeld, was in eerste aanleg bevoegd voor Bilzen *extra muros*, maar ook voor Eigenbilzen, Gellik, Martenslinde en Waltwilder. De schepenbank van Gratem was bevoegd voor Borgloon *extra muros*, en voor Gotem, Heks, Hendrieken, Kerniel en Kuttekoven. Genoelselderer, Mal en Membruggen hadden eigen schepenbanken waarvan de omschrijving van de territoriale bevoegdheid samenviel met de dorpsgrenzen.

10 Zie R. Nijssen, *Inventaris van het archief van de schepenbank van Membruggen, van het laathof van Sint-Lambertus en van het laathof van Lichtenbergh aldaar*, (*Rijksarchief te Hasselt. Inventarissen*, 27), Brussel, 1998, 34 p. Het archief van de schepenbank van Genoelselderer kan ook in het Rijksarchief te Hasselt geraadpleegd worden. Het archief van de schepenbank van Mal wordt in het stadsarchief van Tongeren bewaard.

¹¹ De rekeningenregisters van de kerkmeesters van Genoelselderer voor de periode 1700-1797, en die van Membruggen voor de jaren 1627-1645, 1664-1671, 1689-1748 en 1779-1794, kunnen in het Rijksarchief in Hasselt geraadpleegd worden. Het archief van de kerkmeesters van Mal wordt in het stadsarchief van Tongeren bewaard.

12 De rekeningenregisters van de armenmeesters van Membruggen voor de jaren 1626-1675 en 1684-1736 kunnen geraadpleegd worden in het Rijksarchief in Hasselt.

13 Een verslag van de vastlegging van de gemeentegrens in 1745 en van de plaatsing van de paalstenen in 1767 werd geregistreerd in een gichtregister van de schepenbank van Genoelselderer: RH, *Archief van de schepenbank van Genoelselderer*, nr. 26.

14 De afgevaardigden van Mal waren op 14 juni 1745, op een *bij kloekslag ter gewoonlijker plaetse* bijeengeroepen dorpsvergadering door de gemeentenaren van Mal gemandateerd *om ten alderbesten maniere als tot profijt deser gemeijnte sal kunnen geschieden te convenieren, te accorderen ende te transigeren* met die van Genoelselderer. Hun mandaat werd in een akte van de schepenbank van Mal van dezelfde dag schriftelijk vastgelegd. De dorpelingen van Genoelselderer kwamen op 2 juli bijeen om hun afgevaardigden aan te duiden en hen in identiek dezelfde bewoordingen hetzelfde mandaat te geven als de afgevaardigden van Mal in hun gemeente

gekregen hadden. Ook het mandaat van de onderhandelaars van Genoelselderen werd in een akte van de plaatselijke schepenbank vastgelegd.

15 Michel Hanosset (1685-1749) was kanunnik van het Onze-Lieve-Vrouwekapittel van Tongeren van 1736 tot aan zijn overlijden in 1749. Het was proost Jan Lodewijk van Oyenbrugge die op 3 oktober 1736 besliste hem tot het kapittel toe te laten. Op 29 oktober stemde het kapittel met zijn opname in, maar het duurde vervolgens nog tot 3 oktober 1738 voordat Hanosset werkelijk in Tongeren ging wonen. Zie Ch. Thijs, *Le chapitre de Notre-Dame à Tongres*, II, Antwerpen, 1888, p. 424.

16 Egide Frans Schuermans (1707-1745) was kanunnik van het Tongerse kapittel van 1735 tot aan zijn dood in 1745. Zie Ch. Thijs, *Le chapitre de Notre-Dame à Tongres*, II, Antwerpen, 1888, p. 423.

17 Notaris A.E. Hamelarts instrumenteerde van 1744 tot 1782. Hij was ook schepen in Genoelselderen. Hij resideerde in Tongeren. De originele akte – zonder het bijhorend plan – wordt bewaard in het Rijksarchief te Hasselt, *Notariaat*, nr. 1853.

18 Rijksarchief Hasselt, *Verzameling kaarten en plannen*, nr. 399.

19 Een verslag van de plaatsing van de paalstenen in 1757 werd geregistreerd in een gichtregister van de schepenbank van Genoelselderen: RH, *Archief van de schepenbank van Genoelselderen*, nr. 26.

20 Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Genoelselderen*, nr. 11. Jan Lodewijk van Oyenbrugge werd vanaf juni 1718 als heer van Genoelselderen vermeld.

21 In het Ancien Régime werd men meerderjarig op zijn vijftienvijftigste verjaardag.

22 Een *afgat* is de toegang tot een akker die hoger of lager ligt dan de weg. Met name landerijen langs holle wegen zijn in de regel bereikbaar via een *afgat* of *vaargat*. Het was daarbij gebruikelijk dat deze toegang op de grens tussen twee percelen gelegd werd, zodat door één *gat* twee percelen bereikt konden worden. In veel gevallen bestond er ook erfdiensbaarheid, in die zin dat de gebruiker van een perceel dat langs zo een *gat* met de weg verbonden was, doorgang moest verlenen aan gebruikers van belendende percelen die zelf niet rechtstreeks met de weg verbonden waren.

23 RH, *Archief van de schepenbank van Genoelselderen*, nr. 26, f° 65 v° - 67 r°.

24 Rijksarchief Hasselt, *Gemeentearchief van Membruggen*.